

Een met meidoorn of sleedoorn begroeide aarden wal, met daarnaast een sloot. Zo ziet een landweer eruit, bedoeld om vijanden te weren. Een verdedigingswerk dus, waarbij de aanwezige eiken horizontaal geleid werden, zodat een ondoordringbaar vlechtwerk ontstond. Een groep vrijwilligers brengt onder begeleiding van Landschapsbeheer Drenthe en Friesland een landweer in Elsloo terug in zijn oorspronkelijke staat.

Vrijwilligers herstellen verdedigingswerk

Jan Piet de Boer studeert in 1997 af aan Hogeschool Larenstein, in de afstudeerrichting beheer. Na zijn studie gaat hij een jaar op reis om vervolgens in dienst te gaan bij Hollandschap Adviesburo voor Stads- en Landschapsinrichting, waar hij onder meer gedetacheerd aan de slag gaat voor de Gemeente Heemskerk. Sinds 1999 werkt hij als coördinator vrijwilligerswerk bij Landschapsbeheer Friesland en sinds 2004 is hij projectleider burgerparticipatie bij dezelfde organisatie.

Een zonnige zaterdagmiddag. Jan Piet de Boer van Landschapsbeheer Friesland en een enthousiaste groep vrijwilligers houden pauze. Er is soep en vrijwilliger Hans Salverda, amateurhistoricus, vertelt over de geschiedenis van de landweer. 'De landweer bestond voornamelijk uit stekelige beplanting met soorten als meidoorn en sleedoorn. Om 'gewenste gasten' toegang te geven, bevonden zich in de landweer doorgangen, vaak afgesloten met slagbo-

men. Vaak verwarren mensen landweren met houtwallen, maar ze hebben dus een heel andere functie', vertelt Salverda. Hij vervolgt: 'De eerste landweren doken naar schatting rond 1260 voor het eerst op in Oost-Duitsland. Maar wanneer precies en door wie aangelegd, is tot op heden nog niet bekend. Via opgravingen en historische kaarten is het wel mogelijk om een indicatie te geven.'

De vrijwilligers zagen bomen om, sjouwen met takken en graven een sloot. Jong en oud werken samen in een gemoedelijke sfeer.

Bewonersinitiatief

De landweer in Elsloo is naar schatting zo'n 550 jaar oud, ligt op de provinciegrens van Drenthe en Friesland en is enkele kilometers lang. De veronderstelling is dat de landweer door de Stellingwerfers (het Zuidoostelijk deel van Friesland) en Friezen is aangelegd. Het doel: de bisschop van Utrecht tegenhouden die op dat moment al Drenthe en Overijssel bezat. Later hebben ook de Spanjaarden en troepen uit het

Duitse Münster voor de landweer gestaan. Andere landweren zijn met name in het noorden en oosten van Nederland gesitueerd. De landweren in Bakkeveen en Blesdijke liggen in de buurt van de Landweer Elsloo en behoren wellicht tot hetzelfde systeem. Niet alle landweren zijn intact gebleven, zo is de landweer in Wittelte verdwenen.

Met het functieverlies van de landweer – verdedigen van grondgebied was niet langer noodzakelijk doordat de vijand zich terugtrok – raakte de landweer in verval of werd de landweer verwijderd. Bewoner in Elsloo Hendrik Betten opperde de landweer te herstellen. Met hulp van de lokale omroep – waar hijzelf verslaggever is – bracht hij de landweer opnieuw onder de aandacht, door onder meer lezingen en vrijwilligersdagen te organiseren. Een groep enthousiaste vrijwilligers sloot zich bij hem aan. Voor ondersteuning in materiaal, kennis en publiciteit is Landschapsbeheer Friesland ingeschakeld. Jan Piet de Boer, projectleider bij Landschapsbeheer Friesland en zijn collega Pieter Posthumus van Landschapsbeheer Drenthe coördineren het project.

Landschapsbeheer

De Boer vertelt vol enthousiasme over zijn vak. Vooral de ontstaanswijze van landschap en de rol van de mens daarin spreekt hem erg aan. In veel projecten, waaronder de landweer, komen deze facetten terug. Daarnaast is De Boer iemand van de praktijk. 'Ik vind het altijd leuk om een kijkje te nemen bij de vrijwilligers in het veld, hierdoor houd ik meer feeling met de praktijk.' Zo'n vrijwilligersdag geeft hem dan ook echt voldoening.

En die vrijwilligers zijn erg belangrijk, want Landschapsbeheer Friesland is voor een groot deel afhankelijk van ze. Zij zijn voor Landschapsbeheer niet alleen de ogen en oren in het veld, maar ze zorgen ook voor het kleinschalige beheerswerk dat nodig is om waardevolle landschapselementen als de Landweer voor aftakeling te behoeden. Landschapsbeheer ondersteunt de vrijwil-

ligers met kennis en gereedschap en helpt bij het vinden van subsidies bij het verder vormgeven van dergelijke kleinschalige projecten.'

Een knelpunt bij het behoud van dit soort lijnvormige elementen is de continuïteit. Op dit moment zijn de initiatiefnemers afhankelijk van de goodwill van de agrariër die de landweer in eigendom heeft. Een logische eigenaar van de landweer zou Staatsbosbeheer zijn die het naastgelegen bos ook bezit. De Boer: 'Dan is de continuïteit misschien wel goed gewaarborgd, maar Landschapsbeheer Friesland kiest niet voor deze insteek. Als de landweer eigendom blijft van de huidige eigenaar kan hij eventueel tegen een beheersvergoeding de landweer onderhouden in de toekomst. Op die wijze kan het onderhoud van de landweer bijdrage aan het inkomen van de agrariër, een ideale situatie.'

Aan het werk

De vrijwilligers zijn ondertussen enthousiast aan de slag. Ze zagen bomen om, sjouwen met takken en graven een sloot. Jong en oud werken samen in een gemoedelijke sfeer. Een vrijwilliger maakt terloops de opmerking: 'Ik ben net 72 geworden, maar om je jong te voelen moet je gewoon lekker door blijven werken.' Een groep jongeren slepen met takkenbossen. 'Het is erg leuk!', vinden ze. Het zijn jongens en meiden die een maatschappelijke stage volgen. Waarom ze voor dit project hebben gekozen? 'Hier ben je lekker buiten aan het werk, dat is veel beter dan de hele dag achter de computer zitten.' Ondertussen is er veel werk verricht. Er zijn ongeveer honderd bomen verwijderd en de sloot is uitgediept. Het is de bedoe-

De landweer in Elsloo is naar schatting 550 jaar oud, ligt op de provinciegrens van Drenthe en Friesland en is enkele kilometers lang.

ling dat er binnenkort met de aanplant van de meidoorns en de andere beplanting begonnen wordt. Hans Salverda heeft kaartmateriaal waarop te zien is waar diverse landweren hebben gelegen. Hij vertelt: 'En dan was er de "kiekeboom", een boom waarmee mensen het gehele terrein konden overzien. Wanneer er ineens een gat in de heg zat, wist de "bewaker" dat er illegalen, indringers en rondtrekkende plundersaars in het gebied waren. Ze bleven vervolgens bij het gat wachten, totdat de illegalen uit het gebied terug kwamen, waarna ze vervolgens in de pan werden gehakt.' Salverda wordt onderbroken: 'Hé Salverda, tot hoever moeten we graven?', vraagt een vrijwilliger. 'Tot aan Oldeberkoop', roept Salverda gekscherend terug. Hij vervolgt: 'Voordat we begonnen, is er eerst grondig onderzoek verricht naar de cultuurhistorische achtergronden, zoals het bodemprofiel. Een vrijwilliger die bodemkundige is, heeft diverse grondboringen gedaan om te achterhalen waar de oorspronkelijke sloot gelopen heeft.' Salverda heeft land-

schapskunde gestudeerd in Arnhem: 'Ik werd destijds voor gek verklaard: dat is zo'n zweverig vak, daar vind je nooit werk in, was een veelgemaakte opmerking.' Maar Salverda is nog steeds blij met zijn keuze en ook bij dit project komt zijn kennis goed van pas.

Maatschappelijk

De Boer vertelt dat hij er alles aan gedaan heeft om de zogenaamde groene maatschappelijke stages binnen het aanbod te krijgen. 'In het begin was natuur en landschap nauwelijks in beeld bij de maatschappelijke stages. Het heeft veel energie gekost om het daadwerkelijk op de kaart te krijgen, maar dit is wel de kans om kinderen in contact te brengen met natuur en landschap.' Ook bedrijven blijken vaak geïnteresseerd in natuur en landschap, maar dit blijft vaak bij eenmalige activiteiten als bedrijvenwerkdagen. Om dit duurzamer te maken, zet Landschapsbeheer in op maatschappelijk betrokken ondernemen. Zo is De Boer op dit moment bezig om bedrijven te enthousiasmeren voor het "adopter" van

eendekooien. 'Het bedrijfsleven heeft geld en mankracht en dat wat is wat particuliere kooieigenaren juist nodig hebben om de kooien in stand te houden. Je kunt echt wat bereiken als je daar een koppeling tussen maakt.' Samen met andere organisaties is Landschapsbeheer Friesland aan het onderzoeken of hiervoor een succesvol concept voor is te ontwikkelen. Voor De Boer is draagvlak en enthousiasme van de vrijwilligers de meerwaarde voor al zijn projecten. 'Onze vrijwilligers zijn mensen met de schop. Een initiatief zoals het herstel van de landweer dien je dan ook altijd te koesteren en te ondersteunen.'

Marloes Pikkemaat
Leonie Heutinck